

**Analyzing the impact of social networks on social and
emotional relationships between students and teachers**

Borzoo Morovat

Faculty Member, Department of Social Sciences Education, Farhangian University. P.O. Box
889-14665, Tehran, Iran. Email: morovatbr@cfu.ac.ir

Abstract:

Keywords:

Student-
teacher,
Farhangian
University,
emotional and
social
relationships,
social
networks,
cyberspace
.1.
Corresponding
author
✉ Email:
morovatbr@cfu
.ac.ir

Background and Objectives: Today, cyberspace has become an integral part of human society and is highly popular among users, so that social networks play a vital and decisive role in the social and emotional relationships of individuals. The present study aims to study and investigate the use of social networks and its impact on the emotional and social relationships of student teachers. Accordingly, while utilizing the perspectives of scholars such as Castells, Wellman, Ilhokatz, etc., a review of research in this field was conducted and hypotheses were put forward. **Methods:** The statistical population of the study includes all student teachers working in education in Tehran province in the academic year 1402-1403. The research method is a survey and post-event type and the data collection tool is a researcher-made questionnaire. The questionnaire was designed in Google Form, data were collected and analyzed in SPSS version 23 software. **Findings:** The results indicate that the highest level of use of messaging services is related to Instagram, WhatsApp and Telegram, respectively, and the lowest level of use is related to Yes, Twitter and Facebook. The type and level of use of social networks has affected the pattern of real social and emotional relationships of student teachers and has to some extent shifted it in favor of the pattern of virtual social and emotional relationships. **Conclusion:** Student teachers' use of cyberspace has created the basis for new relationships and interactions of a virtual nature and will affect their attitudes and performance in the present and future..

ISSN (Online)

DOI:

Received: 1403/10/18 . Reviewed: 1404/01/14 Accepted: 1404/10/20 PP: 22

Citation (APA) : Morovat , B,. (2025) . Analyzing the impact of social networks on social and emotional relationships between students and teachers inPlace-
The scientific quarterly Journal Of Based Education
Research social studies education , 7 (1) , 65 -86.
<https://doi.org/10.12345/tej.12.10.112>

واکاوی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مناسبات اجتماعی و عاطفی

دانشجومعلمان

برزو مروت

عضو هیئت علمی گروه آموزش علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۱۴۶۶۵-۸۸۹ تهران، ایران
morovatbr@cfu.ac.ir

چکیده

پیشینه و اهداف: امروزه فضای مجازی عضو جدایی ناپذیر جامعه بشری شده و از محبوبیت بالایی در نزد کاربران برخوردار بوده به گونه‌ای که شبکه‌های اجتماعی نقش حیاتی و تعیین کننده‌ای در نحوه مناسبات اجتماعی و عاطفی افراد بازی می‌کنند. پژوهش حاضر با هدف مطالعه و بررسی استفاده از شبکه‌های اجتماعی و تأثیر آن بر مناسبات عاطفی و اجتماعی دانشجومعلمان صورت گرفته است. براین اساس ضمن بهره‌گیری از دیدگاه صاحب‌ظرائی همچون کاستلز، ولمن، ایلهوکاتز و... مروری هم بر پژوهش‌های این حوزه به عمل آمده و فرضیات مطرح گردید. **روش‌ها:** جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجومعلمان شاغل به تحصیل استان تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ می‌باشد. روش تحقیق از نوع پیمایش و پس‌رویدادی و ابزار جمع آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. پرسشنامه در گوگل فرم طراحی، داده‌ها جمع آوری و در نرم افزار spss نسخه ۲۳ تحلیل شده اند. **یافته‌ها:** نتایج بیانگر اینست که بیشترین میزان استفاده از پیام‌رسان‌ها به ترتیب مربوط به اینستاگرام، واتساپ و تلگرام بوده و کمترین میزان استفاده مربوط به بله، تویتر و فیس بوک می‌باشد. نوع و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر الگوی مناسبات اجتماعی و عاطفی واقعی دانشجومعلمان اثر گذاشته و تاحدی آنرا به نفع الگوی مناسبات اجتماعی و عاطفی مجازی سوق داده است. **نتیجه‌گیری:** بهره مندی دانشجومعلمان از فضای مجازی زمینه روابط و تعاملات جدیدی از نوع مجازی را ایجاد کرده و بر نگرش و عملکرد آنها در حال و آینده تأثیر خواهد گذاشت.

واژه‌های کلیدی:

دانشجومعلم،
دانشگاه فرهنگیان،
روابط عاطفی و اجتماعی،
شبکه‌های اجتماعی،
فضای مجازی
۱. نویسنده مسئول
morovatbr@cfu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۰

شماره صفحات: ۲۲

مقدمه

از اساسی‌ترین ویژگی‌های جوامع بشری، ارتباطات اجتماعی است. ارتباط اجتماعی اساس تکوین، تثبیت و تداوم جامعه را رقم زده و گسترش و تعالی فرهنگ را فراهم می‌سازد. تا زمانیکه انسانها پراکنده بودند، به درستی هیچ یک از عناصر ارتقای فرهنگی را کسب نکردند. ارتباط انسانی منشا فرهنگ به عنوان زمینه و مبنای حرکت و ارتقای انسانی است. در مقابل فقدان ارتباط، به معنی سکون نسبی در حیات انسانی و مانعی در راه هر نوع تعالی اجتماعی است (Sarukhani, 2019:37) در فرایند ارتباطات آگاهی‌ها، نظرات و احساسات میان انسانها تبادل می‌شود و پیام انسان‌ها به یکدیگر منتقل می‌گردد از اینروست که فقدان آن به معنای سکون نسبی در حیات انسانی بوده و عدم انتقال دانسته‌ها و رکود فرهنگ را به دنبال دارد (Kia, 2015:53) براین اساس می‌توان پایه‌ای‌ترین ارتباطات اجتماعی را خانواده، بستگان، دوستان و همکاران دانست که روابط معناداری بین افراد در این گروه‌ها برقرار است.

این در حالی است که در سال‌های اخیر فناوری دیجیتال، اینترنت و متعلقات آن، شکل جدیدی از ارتباط را تعریف کرده‌اند و ارتباطات مجازی دیگر بخشی از زندگی بشر امروزی و نقشی کلیدی در زندگی فردی و اجتماعی ایفا می‌کند. ارتباطات دیجیتال، فضای آنلاین و شبکه‌های اجتماعی به واقع توانسته‌اند افق جدیدی را پیش روی بشر بگشایند و راه‌های تازه‌ای را در برقراری ارتباط تعریف کنند. جامعه شبکه‌ای افراد را به سوی زندگی‌ای سوق داده است که در آن می‌توانند علاوه بر تحکیم روابط دوستانه و خانوادگی، روابط جدیدی را تجربه کنند، در فرایندهای جمعی و هم‌آفرینی شرکت کنند و با نقش‌آفرینی در عرصه‌های متنوع، به گسترش تعاملات و مناسبات اجتماعی همت گمارند.

بیان مساله

دهه اخیر، جهان شاهد حضور فراگیر و چشمگیر فضای مجازی تحت وب ۳ می باشد که به سبب ظرفیت بالا و کاربری‌های چندجانبه، مورد توجه و اقبال کاربران بیشماری قرار گرفته و از این نظر محبوبیت و مقبولیت بالایی پیدا نموده است؛ به گونه‌ای که کاربران بیشترین زمان و وقت خویش را در این وب سایت‌ها صرف می‌نمایند. این شبکه‌ها تلاش می‌کنند که با خلق و ایجاد فضاهای جذاب و متنوع، مخاطبان را به عضویت در گروه‌ها تشویق نموده و به دنبال خود روانه نمایند (steeven, 203:2018)

به گونه ای که افراد به جای استفاده از روش‌های سنتی مانند تماس تلفنی یا دیدار حضوری، بیشتر به ارسال پیام در شبکه‌های اجتماعی متمایل شده‌اند. این باعث شده که الگوهای ارتباطی

ما تغییر کند و ما بیشتر از پلتفرم‌های مجازی برای برقراری ارتباط استفاده کنیم. می‌توان گفت که پتانسیل‌های مثبت و کاربردهای مفیدی که جنبه‌های گوناگون زندگی انسان را تحت تأثیر قرار داده و تسریع، تسهیل و خلاقیت را برایش به ارمغان می‌آورد، بخشی از توانایی‌های معجزه آسای این شبکه اجتماعی است (Nasiri 33, 2015). فلذا این ظرفیت‌ها به گونه ای است که هر کاربری می‌تواند به فراخور، قسمت عمده‌ای از ساعات زندگی خود را در این فضاها بگذراند و از کاربردهای مختلف آن بهره‌مند شود و از این طریق با دیگران روابط دوستانه و عاطفی برقرار نماید. شبکه‌های اجتماعی صحنه‌ای فراهم می‌آورند که کاربران می‌توانند از هر جنسیت، سن، طبقه اجتماعی، نژاد و قومیتی که باشند، در آن ظاهر شوند و نوع و نحوه روابط خویش را تنظیم و مدیریت نمایند.

در این سطح، شبکه‌های اجتماعی مجازی، کاربر را به هویتی فردمدار شده با مشخصات منحصر به فرد سوق می‌دهند. در واقع با شبکه‌های اجتماعی مجازی این قابلیت به فرد داده می‌شود تا روابط خود را هرگونه که می‌خواهد، فراتر از روابط واقعی تنظیم و هویت واقعی خود در جهان فیزیکی بازتعریف کند (Pempek 2009:228) و از این منظر محبوبیت بالایی کسب نموده، چنانکه همه روزه مورد استفاده قرار می‌گیرند (Moris:2013) و روابط و تعاملات را از محدودیت مکان و زمان خارج و توسعه می‌دهد.

در واقع می‌توان مدعی شد فضای مجازی و اینترنت در سطحی گسترده با فضای واقعی و رئال رقابت دارد؛ با این تفاوت که قلمرو این دنیای مهم، اما جذاب، روز به روز گسترده‌تر می‌شود، اما قلمرو دنیای پیرامون ما برای رشد و گسترش، لااقل زمان بیشتری نیاز دارد. با این اوصاف تکنولوژی ارتباطات چشم انداز کاملاً متفاوتی از مفهوم و عملکرد تأثیر رسانه در برابر پژوهشگران قرار داده است. شواهد و مطالعات (Mastromanno:2010) (Routledge:2009) (Devaneen, Mkqueen:2009), (David, Elison:2008), (Moris:2010), (Heeberman, 2009) , (sha hab (Hilirman:2009) , (Moriss:2010), (Divid & Elison:2009), (Zeeai parvar:2014) , (Hashemee:2014) صورت گرفته حاکی از آنست افراد به‌طور فزاینده‌ای قادر به برقراری ارتباط آنلاین، آزادانه و راحت در محیط‌های مختلف اجتماعی شده‌اند که بسیار شبیه به موقعیت‌های واقعی در زندگی و در محل کار و تحصیل است. شبکه‌های اجتماعی به افراد فرصت می‌دهند تا با افراد جدیدی آشنا شوند و خلاقانه ایده‌ها و افکار خود را با استفاده از ابزارهای متنوع مثل وبلاگ و توئیט و اشتراک عکس ابراز کنند.

در معرض ارتباطات مجازی بودن و صحبت کردن با افراد مختلف و ناشناس سبب می‌شود تا مهارت‌هایی اجتماعی و عاطفی در افراد پرورش یابد که موقعیت‌های متناظر را ارزیابی و تفسیر کرده و به لحاظ ذهنی برای ورود به فضاها و اجتماعی و دوستی‌های جدید آماده شوند. فلذا می‌توان گفت که میزان استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی چنان رو به گسترش است که

روابط و تعاملات سنتی، چهره به چهره و رودرو را دگرگون نموده و روابط، مناسبات و دوستی‌های مجازی را تشکیل می‌دهند. (Amirpour, Girvani, 2014) و باعث شکل‌گیری روابط جدید، دوستی‌های مجازی، صمیمیت و اعتماد در فضای سایبری شده است، مفاهیمی که در گذشته‌ای نه چندان دور دستیابی و تحقق آن در حد یک رؤیا بود (Rahmanzadeh, 2010:51) بطور کلی مثبت‌ترین پیامد شبکه‌های اجتماعی را می‌توان تسهیل و تسریع ارتباطات و تبادل اطلاعات و دستیابی به یکسری از شایستگی‌ها دانست. منفی‌ترین پیامد آن را می‌توان به خطر افتادن حریم خصوصی افراد، منزوی شدن آنها و از هم پاشیدگی روابط دوستانه و سنتی معرفی نمود (Nasiri 36, 2015).

براساس آنچه که آمد هدف از انجام این مطالعه سنجش میزان و نوع استفاده از شبکه‌های مجازی بر روابط اجتماعی و عاطفی دانشجوی معلمان در فضای واقعی و مجازی می‌باشد. گسترش فضاهای مجازی در سالهای اخیر، بستر و شرایط جدیدی را برای کاربران فراهم نموده؛ به گونه‌ای که نوع و میزان روابط و تعاملات افراد را تحت تاثیر و دگرگون نموده و از این نظر حائز اهمیت می‌باشد. تمایل و استقبال فراگیر دانشجوی معلمان از شبکه‌های اجتماعی، بستر روابط جدیدی مابین دانشجویان، همکلاسی‌ها، دوستان، اساتید و... فراهم نموده و افراد با بحث و گفتگو و تبادل نظر پیرامون موضوعات مختلف آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و... می‌پردازند. این شرایط به کاربر این امکان را می‌دهد تا ضمن کسب تجارب زیسته جدید، تعاملات و مراودات نوین و به تبع آن شبکه روابط و دوستیابی مجازی را موازی با فضای واقعی تجربه نمایند. شناخت و پرداختن به این فضا البته دارای اهمیت و ضرورت می‌باشد.

با این تفاسیر و اوصاف، انگیزه‌ها و اهدافی که دانشجوی معلمان را بعنوان کاربران به پیوستن به این شبکه‌ها ترغیب می‌کند و موجب استفاده از آن می‌شود، تا حد زیادی بر ما پوشیده است. همچنین میزان و نوع استفاده‌ای که سبب ایجاد علاقه در بین این قشر از جامعه شده جزء مسائل بی‌پاسخی است که در این پژوهش سعی شده تا گامی در جهت شناخت هرچه بهتر این موارد برداشته و درکی تا حد امکان جامع از آن حاصل آید و این امر ضرورت مطالعه در این حوزه را دوجندان می‌نماید. همچنین شناسایی میزان و نوع استفاده دانشجوی معلمان از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند شناختی از این شبکه‌ها و نحوه استفاده این قشر جامعه را برای ما فراهم کند. بنابراین سؤال اصلی پژوهش حاضر اینست که نوع و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی چه تأثیری بر روابط و تعاملات اجتماعی واقعی و مجازی دانشجوی معلمان داشته است و به چه نحوی بر دانش، شایستگی و مهارت‌های آنها اثر گذار است؟

پیشینه و چارچوب نظری

ما در عصری زندگی می‌کنیم که فن‌آوری‌های نوین ارتباطات به مهم‌ترین عامل تغییر چهره قرن ۲۱ و شیوه زندگی بشر تبدیل شده است. اینترنت به دلایل متعددی از جمله سهولت گفتگو و تبادل اطلاعات با دیگران از طریق چت به بالا رفتن فرهنگ افراد و جامعه کمک می‌کند و سرعت تبادل اطلاعات و همچنین قلت هزینه‌های تبادل اطلاعات میانجامد. این فناوری‌ها دسترسی ارزان به هر چیز و هر کس را در جهان ممکن ساخته‌اند. این فناوری‌ها، عیناً تعامل چهره به چهره را در فضای سایبری-البته به شیوه‌ای دیگر- بازسازی می‌کنند و امکان مشارکت در انواع متعدد ارتباطات اجتماعی را میسر می‌سازند. کاربران از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای نوشتن وبلاگ‌ها، ارسال نامه‌های الکترونیکی، برقراری روابط اجتماعی از طریق سایت‌های شبکه‌ای استفاده می‌نمایند (Alsanaa, 38, 2009).

سعیدرضا عاملی معتقد است «شبکه‌ای شدن جامعه امروز، معنای همه‌چیز و هر چیزی را مورد بازاندیشی قرار داده و مفاهیم تازه‌ای را نیز ایجاد کرده است؛ اقتصاد، فرهنگ، اجتماع و حتی مفاهیم عام‌تری همچون مکان و زمان نیز در این فرایند دگرگون شده یا همچنان در حال دگرگونی هستند و معانی و تعاریف نو و جدیدی به خود گرفته‌اند» (Alsanaa, 14:2024).

فیزیکی - مجازی شدن، فرآیندی است که دو فضایی بودن را در تمام شئون زندگی انسانی مسلط ساخته است. افراد در چنین فضایی که به صورت جهانی در محل خود زندگی می‌کنند و به صورت شبانه‌روز در معرض ارتباطات تازه هستند، با جهان اجتماعی و به دنبال آن با ارزش‌ها، هنجارها، آیین‌ها و امور تازه‌ای مواجه و آشنا می‌شوند» (Ibed, 23).

کاستلز ویژگی‌های این شبکه‌ها را انعطاف‌پذیری، به معنای توانایی بازسازی، مطابق تغییرات محیطی و توجه به اهداف، در عین تغییر اجزاء، و یافتن اتصال‌های جدید؛ مقیاس‌پذیری، قابلیت انبساط یا انقباض اندازه شبکه می‌داند، که احتمال اختلال در شبکه را کاهش می‌دهد؛ و قابلیت تداوم حیات آن را در نظر دارد که نشان از توانایی شبکه‌ها است. زیرا آنها یک مرکزیت واحد ندارند، بلکه با پیکربندی در سطحی وسیع عمل می‌کنند (Castelz: 2009:20). در این شبکه‌ها، افزون بر تعامل درون شبکه‌ای، تعامل‌های برون شبکه‌ای نیز در آنها رایج است. این تعامل‌ها، نه تنها سرمایه اجتماعی و قدرت می‌آفرینند، بلکه در ایجاد موج‌های اجتماعی و تأثیر بر واقعیت‌های محیط واقعی، نقش‌آفرین هستند. این تأثیر تنها به جنبش‌های اجتماعی محدود نمی‌شود، بلکه همه عرصه‌های زندگی را دربرمی‌گیرند. کنشگران در شبکه‌های اجتماعی، طیف وسیعی از افراد و گروه‌ها تا شرکت‌ها و حتی کشورها را در برمی‌گیرد. (Khaniki, - Babaei, 2009:82).

رویکرد «استفاده و خشنودی» از رسانه‌ها برای اولین بار توسط الیهوکاتز در دهه ۱۹۷۰ مطرح شده و بیان می‌دارد که مخاطب از رسانه‌ها برای ارضای نیازها و خواسته‌هایش استفاده می‌کند. هدف اصلی این رویکرد تحقیق در چگونگی انتخاب، دریافت و شیوه‌های عکس‌العمل مخاطبان

رسانه‌ها است. «کاتر»، «بلامر» و «گروپیچ» برداشتی کارکردگرایانه از نظریه استفاده و خشنودی ارائه می‌دهند که این رویکرد مربوط می‌شود به ریشه‌های اجتماعی و روان‌شناسی اجتماعی. نیازهایی که از رسانه‌های جمعی انتظار دارد و منجر می‌شود به الگوهای متفاوت مواجهه با رسانه که نتیجه آن خشنودی‌های مرتبط با نیاز و پیامدهای دیگری است که اغلب ناخواسته است (Sorin,-Tankard.:2021:82)

مخاطب در این رویکرد فعال است از این جهت که به دنبال رضایتمندی است. کاربر در استفاده از اینترنت اختیار افزون‌شده‌ای در استفاده کردن یا نکردن از رسانه دارد و میزان خشنودی کاربر و احساس ارضای نیازهای تعریف‌شده‌اش در این فضای جدید رسانه‌ای، غیرقابل چشم‌پوشی است. طبق این نظریه، کاربران اینترنت نیازها و خواسته‌هایی دارند که انتظار می‌رود با مراجعه به سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی، به رفع و رجوع آن بپردازند. (Agha Babaei , Azizi, 2014:3).

نظریه‌های شبکه اجتماعی متفاوت از نظریه جامعه شناختی است که جامعه را متشکل از افراد تعریف می‌کند. در نظریه شبکه اجتماعی نقطه عزیمت، پیوندها و روابط بین گروه‌های موجود در شبکه است. گروه‌ها، منابع مادی و غیرمادی را در درون شبکه به جریان می‌اندازند و حیات آن را تداوم می‌بخشند. آنچه که شبکه‌های اجتماعی سایر را از شبکه‌های اجتماعی فیزیکی متمایز می‌سازد، نه بنیان‌های نظری آن‌ها، بلکه متفاوت بودن بستر و سازوکارهای ارتباطی و شیوه تعامل است. شبکه‌های اجتماعی سایر، یکی از بسترهای زندگی در عصر اطلاعات‌اند که روابط رسمی و دیوان‌سالارانه از آنها رخت برپسته و تعامل در آن‌ها آسان‌تر شده است و فارغ از دغدغه‌های جاری در فضای فیزیکی صورت می‌گیرد.

در نگاه نخست، ممکن است شبکه‌های اجتماعی سایبری، جزیره‌هایی جدا از هم به نظر برسند، اما واقعیت این است که این شبکه‌ها از طریق سرپل‌های متعدد با یکدیگر مرتبط‌اند و نیرویی عظیم ایجاد کرده‌اند. شبکه‌های اجتماعی سایبری، به عنوان جوامع آنلاین، حاصل تعامل بین گروه‌های همفکر و دوستان هستند و از ویژگی باز بودن و عدم تمرکز برخوردارند. بدین معنا که آسیب دیدن یک عنصر یا گره در شبکه، آن را متلاشی نمی‌کند، شبکه‌های اجتماعی سایبری، به طور مداوم به بازسازی و ترمیم خود می‌پردازند. بر این اساس نظریه شبکه ولمن مبتنی بر این فرض است که میان اجزای مختلف جامعه در سطح خرد و کلان، شبکه‌های تعاملی وجود دارد. به هم پیوستن این شبکه‌های تعاملی و کارکردی که در آنها وجود دارد، موجب حفظ اعضای جامعه می‌شود. نظریه شبکه اشاره به ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی به عنوان مدل‌های شبکه دارد. ارتباطی که میان کنشگران و کنش‌ها، به هم پیوستن مجرای ارتباطی، مدل‌های شبکه‌ای فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که برای کاربران به وجود می‌آورند، نمونه‌ای از ساختار شبکه‌ای است.

ولمن معتقد است مساله اصلی در دیدگاه شبکه، روابط است و واحدهای تشکیل دهنده ساخت جامعه، شبکه‌های تعاملی هستند. ساخت اجتماعی به عنوان یک شبکه، از «اعضای شبکه» و مجموعه‌ای از «پیوندها» که افراد، کنشگران و گروه‌ها را به هم متصل می‌سازد، تشکیل شده است (Velman:2001,224). بلوک‌های اصلی شبکه «ارتباط» هستند و دیدگاه شبکه با مطالعه روابط اجتماعی موجود بین مجموعه‌ای از افراد، به تحلیل ساخت اجتماعی می‌پردازد و ضمن اینکه به کل ساخت توجه می‌کند، الگوی روابط موجود در ساخت را نیز مورد توجه قرار می‌دهد (Bastani and Salehi, 2016:49) به طور کلی ولمن اثرات اینترنت را کاملاً در جهت افزایش ارتباطات اجتماعی ارزیابی نمی‌کند، بلکه آن را تابع نوع استفاده از اینترنت می‌داند. علاوه بر این به نظر وی استفاده بیش از حد از اینترنت موجبات نوعی جدایی و انفصال از زندگی واقعی اجتماعی را فراهم می‌سازد (Velman:2001,224).

بارتولومئو (۲۰۱۲) در تحقیقات خود نشان داد که بین استفاده نسل‌های مختلف از شبکه‌های اجتماعی و همچنین انگیزه‌های آن‌ها از پیوستن به فضای مجازی تفاوت‌های قابل توجهی وجود دارد. در حالیکه نسل اینترنت تماس با دوستان و سرگرمی را نسبت به تماس با خانواده، به عنوان دلیل عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی ذکر می‌کنند، مادران نسبت به پدران بیشتر از فیس‌بوک استفاده می‌کنند و بیشتر دوستان فیس‌بوکی مادران، اعضای خانواده و خویشاوندان آنها هستند؛ اما پدران بیشتر با دوستان فیس‌بوکی خود در خارج از فیس‌بوک ارتباط برقرار می‌کنند (Bartolmeew:2012,456).

مطالعات گوستا و مش (۲۰۱۲) بیانگر اینست که دانش‌آموزانی که معمولاً مدت زمان زیادی از اینترنت استفاده می‌کنند، با والدین خود دچار مشکل هستند و این مسأله بر کیفیت ارتباط آن‌ها اثر می‌گذارد. نتایج مطالعات چن و مارکوس (۲۰۱۳) نشان داده است که دانشجویان معمولاً از فیس‌بوک برای حفظ روابط شخصی فعلی‌شان استفاده می‌کنند و از امکانات و تنظیمات برای کنترل خوداظهاری و اطلاعات منتشرشده‌شان در شبکه اجتماعی مجازی به دقت و با انتخاب خود استفاده می‌کنند.

گروسسک و همکاران (۲۰۱۱) نشان دادند اغلب دانشجویان زمان قابل توجهی را در فیس‌بوک سپری می‌کنند ولی بیشتر بافت استفاده آنها شامل استفاده‌های اجتماعی (نظیر: در تماس بودن با خانواده، دوستان و آشنایان، به اشتراک‌گذاری و تگ کردن (نام‌گذاری) عکس‌ها و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و داوطلبانه و...) می‌گذرد و کمتر برای اهداف آموزشی از این شبکه بهره گرفته شده است.

یافته‌های کیهان و کیهان (۲۰۰۸) نشان دادند که تنهایی و افسردگی پیش‌بینی کننده‌های مشکل‌زا بودن استفاده از اینترنت هستند. «تنهایی» به عنوان مهم‌ترین متغیر پیش‌بینی کننده و

«افسردگی» به عنوان پیش‌بینی‌کننده دوم شناسایی شدند. در مقابل مطالعات دیگر در شبکه‌های اجتماعی (۲۰۲۳) نشان داده است دانش آموزان به عنوان کاربران فضای مجازی بطور چشمگیری به برقراری ارتباط آنلاین، آزادانه و راحت در محیط‌های مختلف اجتماعی شده‌اند و از این منظر شبیه به موقعیت‌های واقعی در محل کار است. یافته‌های حاصل از این تحقیق بیانگر اینست ۸۸ درصد از دانش آموزان مورد بررسی اعتقاد داشتند که شبکه‌های اجتماعی باعث استمرار دوستی‌ها شده است.

مروت و دهقان (۱۳۹۸) در تحقیقی دریافتند که نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایلی بر عضویت در گروه‌های مجازی، تعاملات و روابط اجتماعی مجازی تأثیر دارد. عضویت در گروه‌های مجازی بر افزایش دوستی و حمایت عاطفی تأثیر دارد، اما وابستگی زیاد به اینترنت بر کاهش روابط واقعی با اطرافیان تأثیر منفی دارد. افزایش تعاملات مجازی با اطرافیان بر افزایش دوستی‌ها و حمایت عاطفی تأثیر دارد. نوابخش و رحمانی (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تأثیرات مثبت و منفی آن بر روی رفتار اجتماعی و روانی دانشجویان پرداختند.

یافته‌های تحقیق به ارتباط میان جنسیت، سن، مقطع تحصیلی و موافقت خانواده با میزان و نوع استفاده از اینترنت و همچنین به تأثیر میزان استفاده از اینترنت بر رفتارهای اجتماعی و روانی مانند: افزایش یا کاهش روابط اجتماعی، وابستگی و اعتیاد به اینترنت، انزوا و افسردگی، عصبانیت و پرخاشگری، بی‌توجهی به خانواده و دوستان، خلل در انجام کارهای روزانه و افزایش اطلاعات و آگاهی‌های علمی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ورزشی برمی‌گردد. بابایی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی دریافتند که وابستگی به تلفن همراه در نوجوانان را می‌توان براساس متغیرهای هیجان‌خواهی و سبک‌های دلبستگی به همسال پیش‌بینی نمود.

مصطفوی کهنکی (۱۳۹۳) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که شکوفایی فناوریهای ارتباطی معاصر در سطوح مختلف جامعه منجر به انتقال بخش بزرگی از ارتباطات سنتی چهره به چهره به فضای مجازی شده است. همچنین آنها دریافتند یکی از مسائل مهمی که درباره گرفتاری‌های اجتماعی در جهان امروز به چشم می‌آید، میزان انزوای اجتماعی و گسستگی حاصل از آن است که از لحاظ ذهنی در انسان احساس بی‌پناهی مضاعف و عدم امنیت و اعتماد و از طریق احساس محرومیت و عدم رضایتمندی از زندگی ایجاد می‌کند.

رسول‌زاده اقدم و همکاران (۱۳۹۳) نشان دادند که بین مدت زمان عضویت، میزان استفاده، میزان مشارکت و فعالیت، استفاده هدفمند از فیس‌بوک و انزوای اجتماعی رابطه‌ی معکوس و معناداری وجود دارد؛ اما بین استفاده غیرهدفمند (انجام بازی‌های آنلاین و دیدن صفحات غیراخلاقی در فیس‌بوک و انزوای اجتماعی، همبستگی مستقیم و معناداری وجود دارد. یافته‌های

محمدی‌جو (۱۳۹۲) نشان داد که میزان استفاده از اینترنت، نوع استفاده از اینترنت، میزان رضایت از اینترنت، اعتیاد به اینترنت یا استفاده افراطی، میزان دسترسی به اینترنت و انزوای اجتماعی ارتباط معنی‌دار و مثبتی وجود دارد. نتایج این پژوهش نشان داد که میزان دسترسی به اینترنت نزدیک به نیمی از تغییرات و نوسانات گرایش به انزوای اجتماعی را تبیین می‌کند. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان داد که میزان استفاده از اینترنت به نوبه خود منجر به انزوای اجتماعی نمی‌شود، بلکه استفاده افراطی از اینترنت منجر به اعتیاد و تنهایی می‌گردد.

در جمع بندی نظریات و دیدگاههای مطرح شده می‌توان گفت که دنیای امروز برخلاف گذشته به واسطه حضور و نقش آفرینی اینترنت و رسانه های جمعی دو فضای واقعی (فیزیکی) و مجازی تبدیل شده است. در چنین شرایطی تعاملات درون و برون شبکه ای تأثیرات شگرفی بر محیط واقعی فراهم نموده؛ به گونه ای که آثار روبه تزاید فعالیت در فضای مجازی بر سطح روابط و مناسبات اجتماعی واقعی افراد اثرگذار بوده است؛ بدین معنی که بهره گیری از شبکه‌های اجتماعی کاربران را به‌سوی روابط و تعاملات اجتماعی مجازی سوق داده است و همین امر فضاها و دنیای جدیدی به همراه پیوندهای عاطفی و کسب مهارتهای ارتباطی را برای کاربران فراهم نموده است.

مدل نظری

(منبع: نگارنده)

روش

این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است و از لحاظ هدف جزو تحقیق‌های کاربردی می‌باشد؛ روش به کار رفته در این پژوهش با توجه به ماهیت و موضوع تحقیق از نوع پیمایش و پس‌رویدادی می‌باشد. به منظور گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نظر از پرسشنامه محقق‌ساخته و بر مبنای معیارها و اطلاعات استخراج شده از مبانی نظری و تجربی استفاده شده است. در ادامه تعریف عملیاتی برخی از مهمترین متغیرها آمده است:

تعریف عملیاتی ارتباط با دیگران: در این مطالعه به منظور سنجش میزان ارتباط با دیگران از مؤلفه‌هایی همچون: ۱- تعاملات در شبکه‌های اجتماعی با چه کسانی (خانواده، دوستان، اقوام، خویشان، همکاران، جنس مخالف و...) ۲- میزان ارتباط (بندرت تا همیشه) با دیگران در شبکه‌های اجتماعی استفاده شده است.

تعریف عملیاتی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی: به منظور سنجش میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در پرسشنامه محقق ساخته از مؤلفه‌های: ۱- مدت زمان و سابقه استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۲- تعداد روزهای استفاده از شبکه‌های اجتماعی در طول هفته و ۳- میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در طول شبانه روز ۴- میزان ارتباط با دیگران در شبکه‌های اجتماعی در طول شبانه روز استفاده شده است.

تعریف عملیاتی نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی: در این پژوهش برای پی بردن به نوع استفاده دانشجوی معلمان از شبکه‌های اجتماعی مجازی از شاخص‌های زیر استفاده می‌شود: ۱- نحوه استفاده از شبکه اجتماعی از قبیل چت کردن، اشتراک گذاری، فالو و دنبال کردن، لایک کردن، عضوگیری و... ۲- نوع شبکه اجتماعی مورد استفاده: اینستاگرام، تلگرام، واتساپ، ایمو، فیس بوک، لینکدین، ایتا، بله، تگ و... ۳- کاربرد شبکه‌های اجتماعی: آموزش و یادگیری، اخبار و اطلاعات، اجتماعی، فرهنگی، ورزشی، دوستیابی، کسب و کار و...

به منظور روایی پرسشنامه از اعتبار صوری بهره گرفته شد و در این زمینه از دیدگاه صاحب‌نظران و اساتید متخصص بهره گرفته شد. در این راستا پرسشنامه در اختیار آنها قرار گرفته و ضمن اعمال نظرات، اصلاحات لازم صورت گرفته و ابزار سنجش جرح و تعدیل و نهایی گردید. در این تحقیق برای سنجش پایایی نیز ضمن انجام پیش‌آزمون از نمونه ۴۰ نفری، از روش آلفای کرونباخ استفاده شد تا بتوان به سنجش میزان هماهنگی درونی متغیرها پرداخت.

جدول ۱: ابعاد، شاخصها و گویه‌های مربوط به ابعاد متغیرهای مستقل و وابسته

ابعاد	آلفای کرونباخ	آلفای کرونباخ استاندارد شده
عضویت در گروه‌های مجازی	.۸۸	.۸۹
عضویت در گروه‌های واقعی	.۸۳	.۸۴
میزان تعاملات مجازی با	.۸۶	.۸۷

دیگران		
میزان تعاملات واقعی با دیگران	۹۱/۰	۹۲/۰
میزان استفاده از فضای مجازی	۸۸/۰	۸۸/۰
نوع استفاده از فضای مجازی	۹۲/۰	۹۳/۰
کل	۸۹/۰	۸۹/۰

جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانشجومعلمیان شاغل به تحصیل در پردیس‌های استان تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ می‌باشد که براساس آمار معاونت آموزشی استان تهران حدود ۱۳۷۴۹ نفر می‌باشند. نمونه‌گیری از نوع طبقه‌ای خوشه‌ای بود. و دلیل استفاده از آن، انتخاب آسانتر گروهی دانشجویان می‌باشد. براین اساس نمونه‌ها به صورت گروهی شامل رشته‌های تحصیلی در پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان تهران می‌باشند. با توجه به اینکه یکی از متغیرهای زمینه‌ای تحقیق، متغیر جنسیت بوده و نسبت جنسیتی دانشجومعلمیان حدوداً ۵۰ درصد بوده فلذا در تعیین حجم نمونه دانشجومعلمیان دختر ۵۰٪ به عنوان P و دانشجومعلمیان پسر با ۵۰٪ به عنوان q در نظر گرفته شده است. دقت احتمالی ۰/۰۷ برآورد شد که از تحقیقات مشابه گرفته شده است. ضریب اطمینان ۱/۹۶ در نظر گرفته شده که نتایج حاصله را بتوان با ۹۵٪ اطمینان تعمیم داد. براساس فرمول کوکران تعداد جمعیت نمونه برابر با ۱۸۴ نفر برآورد گردید. تحلیل داده‌ها هم با استفاده از نرم افزار spss24 در دو بخش نتایج توصیفی و تبیینی است. مهمترین فرضیات تحقیق در ادامه آمده است:

فرضیه یک: به نظر می‌رسد میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط اجتماعی و عاطفی واقعی‌اشان رابطه وجود دارد.

فرضیه دو: به نظر می‌رسد نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد تأثیر دارد.

فرضیه سه: به نظر می‌رسد نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی واقعی مابین افراد تأثیر دارد.

فرضیه چهار: به نظر می‌رسد نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد تأثیر دارد.

یافته‌ها

با مطالعه جداول توصیفی مستخرج از پیمایش انجام شده با جمعیت نمونه ۱۸۲ نفری نتایج ذیل حاصل گردیده است که به تفصیل در ادامه به آن پرداخته شده است:

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
-------	---------	------	------------

مرد	۹۲	۵۰/۵ درصد	۵۰/۵ درصد
زن	۸۹	۴۹ درصد	۹۹/۵ درصد
بی پاسخ	۱	۰/۵ درصد	۱۰۰ درصد
کل	۱۸۲	۱۰۰	

نتایج حاصل از جدول شماره ۲ بیانگر اینست که از مجموع ۱۸۲ نفر از پاسخگویان به این سؤال، ۹۲ نفر از آنها یعنی حدود نیمی (۵۰/۵ درصد) را زن و ۸۹ نفر دیگر معادل ۴۹ درصد را مرد تشکیل می‌دهد.

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعداد ساعات استفاده از فضای مجازی

ردیف	زن		مرد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مدت زمان استفاده در شبانه روز				
۱ یک لغایت دو ساعت	۳۳	۳۷ درصد	۳۵	۳۷/۹ درصد
۲ دو لغایت سه ساعت	۱۳	۱۴/۶ درصد	۱۰	۱۰/۷ درصد
۳ سه لغایت چهار ساعت	۷	۸/۶ درصد	۹	۹/۶ درصد
۴ چهار لغایت پنج ساعت	۱۵	۱۶/۸ درصد	۱۲	۱۲/۹ درصد
۵ پنج لغایت شش ساعت	۳	۳/۳ درصد	۴	۴/۳ درصد
۶ شش لغایت هفت ساعت	۳	۳/۳ درصد	۵	۵/۳ درصد
۷ هفت لغایت هشت ساعت	۸	۹ درصد	۱۲	۱۲/۹ درصد
۸ بیشتر از هشت ساعت	۲	۲/۱ درصد	۱	۱/۱ درصد
۹ بی پاسخ	۵	۵/۳ درصد	۵	۵/۳ درصد
جمع	۸۹	۱۰۰ درصد	۹۳	۱۰۰ درصد

نتایج جدول شماره ۳ بیانگر میزان ساعات استفاده از فضای مجازی در طول شبانه روز می‌باشد. همانطوریکه مشاهده می‌شود بیشترین میزان استفاده از شبکه‌های مجازی با ۴۱/۲ درصد مربوط به یک الی دو ساعت در شبانه روز می‌باشد و کمترین میزان استفاده با ۱/۱ درصد مربوط به بیش از هشت ساعت در شبانه روز می‌باشد. مد (۱) به دست آمده نیز بیانگر این مطلب می‌باشد.

جدول شماره ۴: بیشترین میزان استفاده از پیام رسان ها

نوع پیام رسان	زن		مرد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
ایمو	۳	۵/۳ درصد	۴	۴/۷ درصد
فیس بوک	۱	۱ درصد	۱	۱/۶ درصد

لیندکداین	۱	۱ درصد	۱	۶ درصد
اینستاگرام	۲۸	۳۱.۴ درصد	۳۱	۳۴.۸ درصد
تلگرام	۱۵	۱۶.۸ درصد	۱۶	۱۷ درصد
واتساپ	۲۵	۲۸ درصد	۳۱	۳۳ درصد
لاین	۰	۰ درصد	۰	۰ درصد
تویتر	۱	۰.۵ درصد	۱	۰.۶ درصد
بله	۴	۴.۳ درصد	۰	۰ درصد
ایتا	۱۱	۱۲.۲ درصد	۸	۸.۶ درصد
کل	۸۹	۱۰۰ درصد	۹۳	۱۰۰ درصد

جدول شماره ۴ فراوانی پاسخگویان برحسب نوع استفاده از پیام‌رسان‌ها می‌باشد. همانطوریکه مشاهده می‌شود، بیشترین استفاده از پیام‌رسان‌ها مربوط به اینستاگرام است و بعد از آن به ترتیب واتساپ، تلگرام، ایتا و ایمو می‌باشد و پیام‌رسان‌های دیگر همچون فیس‌بوک، لینداکین، تویتر، لاین در رده‌های آخر قرار دارند.

فرضیه یک: به نظر می‌رسد بین میزان استفاده دانشجومعلم‌ان از شبکه‌های اجتماعی با سطح روابط اجتماعی و عاطفی ایشان رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۵- همبستگی مابین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و

روابط اجتماعی و عاطفی واقعی

همبستگی				
روابط واقعی	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی			
۰.۲۴**	۱	ضریب همبستگی	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	آزمون پیرسون
۰.۰۰۱		سطح معناداری		
۱۷۷	۱۷۷	تعداد		
۱	۰.۲۴**	ضریب همبستگی	روابط واقعی	
	۰.۰۰۱	سطح معناداری		
۱۷۶	۱۷۶	تعداد		
			سطح معناداری تا ۰.۱ / **.	

جدول شماره ۵ همبستگی مابین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و روابط واقعی را نشان می‌دهد که با توجه به آزمون پیرسون در حدود ۰.۲۴/ بوده و بیانگر رابطه نسبتاً ضعیف بین این

دو متغیر می‌باشد. با توجه به سطح معناداری (۰/۰۱) با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت که رابطه مابین این دو متغیر معنادار بوده و تصادفی نمی‌باشد، بنابراین نتایج آن قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد. همچنین همبستگی از نوع مثبت می‌باشد؛ بدین معنی که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی واقعی مابین افراد تأثیر دارد.

فرضیه دو: به نظر می‌رسد میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد تأثیر دارد.

جدول شماره ۶- همبستگی مابین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و سطح

روابط عاطفی و اجتماعی مجازی

همبستگی				
		میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	سطح روابط مجازی	
آزمون پیرسون	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	ضریب همبستگی	۱/۴۷*	
		سطح معناداری	۰/۵	
		تعداد	۱۷۴	
	سطح روابط مجازی	ضریب همبستگی	۱/۴۷*	۱
		سطح معناداری	۰/۵	
		تعداد	۱۷۴	۱۷۷

جدول شماره ۶ همبستگی مابین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی آزمون پیرسون در حدود ۱/۴۷ بوده و بیانگر رابطه ضعیف مابین این دو متغیر می‌باشد. با توجه به سطح معناداری (۰/۵) با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که رابطه مابین این دو متغیر معنادار بوده و تصادفی نمی‌باشد، بنابراین نتایج آن قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد. همچنین همبستگی از نوع مثبت می‌باشد؛ بدین معنی که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد تأثیر دارد.

فرضیه سه: به نظر می‌رسد نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی واقعی مابین افراد تأثیر دارد.

جدول شماره ۷- همبستگی مابین نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی و

سطح روابط عاطفی و اجتماعی واقعی

همبستگی				
		نوع استفاده از شبکه‌های	سطح روابط	

آزمون پیرسون	نوع استفاده از فضای مجازی	ضریب همبستگی	اجتماعی	واقعی
		ضریب همبستگی	۱	۰/۱۴
		سطح معناداری		۸۶۰/
		تعداد	۱۷۷	۱۷۴
	روابط واقعی	ضریب همبستگی	۰/۱۴	۱
		سطح معناداری	۸۶۰/	
		تعداد	۱۷۴	۱۷۷

جدول شماره ۷ همبستگی مابین نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی واقعی مابین افراد را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی آزمون پیرسون مقدار ۰/۱۴ بوده و بیانگر عدم رابطه مابین این دو متغیر می‌باشد. با توجه به سطح معناداری (۸۶۰/)، میتوان گفت که رابطه مابین این دو متغیر معنادار نبوده و تصادفی می‌باشد، بنابراین نتایج آن قابل تعمیم به جامعه آماری نمی‌باشد. فلذا می‌توان گفت نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی واقعی مابین افراد تأثیری ندارد.

فرضیه چهارم به نظر می‌رسد نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد تأثیر دارد.

جدول شماره ۸- همبستگی مابین نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی و روابط عاطفی و

اجتماعی مجازی

همبستگی				
آزمون پیرسون	نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی	ضریب همبستگی	روابط مجازی	عاطفی
		ضریب همبستگی	۱	۰/۵۱
		سطح معناداری		۵۰۵/
		تعداد	۱۷۴	۱۷۲
	روابط مجازی	ضریب همبستگی	۰/۵۱	۱
		سطح معناداری	۵۰۵/	
		تعداد	۱۷۲	۱۷۷

جدول شماره ۸ همبستگی مابین نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط عاطفی و اجتماعی مجازی مابین افراد را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی آزمون پیرسون مقدار ۰/۵۱ بوده و بیانگر عدم رابطه مابین این دو متغیر می‌باشد. با توجه به سطح معناداری (۵۰۵/)، میتوان گفت که رابطه مابین این دو متغیر معنادار نبوده و تصادفی می‌باشد، بنابراین نتایج آن قابل تعمیم به

جامعه آماری نمی‌باشد. فلذا می‌توان گفت نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر سطح روابط مجازی مابین افراد تأثیری ندارد.

تجزیه و تحلیل

ما در جهانی در حال تحول و دستخوش دگرگونی چشمگیر و دائمی زندگی می‌کنیم (۵۵، ۲۰۱۱) (Gidens) به طوریکه می‌توان گفت که شگفت‌انگیزترین رویداد دنیای معاصر را سرعت بی‌سابقه تغییرات اجتماعی تلقی نمود (۳، ۲۰۱۱: Leneskys). یکی از این تغییرات سرعت اینترنت و به‌ویژه فضاهایی نظیر شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی می‌باشد که بر الگوی مناسبات و روابط اجتماعی تأثیر شگرفی گذاشته است. براساس یافته‌های پژوهش میتوان چنین استنباط نمود که هرچند دانشجوی معلمان بعنوان نسل جوان به تازگی وارد این فضا شده‌اند و از این نظر هنوز در اول راه هستند اما بایستی پذیرفت که فضای مجازی به مرور و با گذشت زمان تأثیرات خود را بر نگرش و رفتار دانشجوی معلمان به جای گذاشته و خواهد گذاشت و در آینده این تأثیرات به مراتب گسترده تر و عمیق تر خواهد شد.

تحقیقات و مطالعات صورت گرفته در این زمینه نیز گواه براین است که میزان استفاده از شبکه های اجتماعی به افزایش تعداد تماس‌های بین کاربرانی که علایق خود را به اشتراک می‌گذارند، به ایجاد جوامع آنلاین و شبکه‌های اجتماعی مجازی منجر شده و به دنبال آن خلق گروه‌ها و روابط مجازی در مقابل گروه‌های دوستی و روابط واقعی را رقم زده اند. براین اساس یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر اینست که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر الگوی روابط عاطفی و اجتماعی واقعی اثر گذاشته و موجبات کاهش اینگونه روابط گردیده است.

این یافته‌ها، همراستا و موید تحقیقات مروت، محمدی جو، نوابخش و گوستا و کیهان می‌باشد؛ بدین معنا که میزان استفاده از فضای مجازی منجر به کاهش روابط رودرو و چهره به چهره کاربران با پدر و مادر و دوستان گردیده است. این امر بیانگر نفوذ و تأثیر این شبکه‌ها است؛ به گونه ای که فضای مجازی کم‌کم عرصه را بر فضای واقعی تنگ نموده و به عنوان امری اجتناب ناپذیر در تمامی عرصه‌های زندگی افراد بشر جا باز نموده است. در حقیقت ارتباطات مجازی و از بین رفتن محدودیت‌های زمانی و مکانی از طریق شبکه های اجتماعی از یکسو و جذابیت‌ها، قابلیت‌ها و ویژگی‌های خاص فضای مجازی از سوی دیگر و همچنین دسترسی آسان و سهل الوصول کاربران، آن را به محیطی برای شکل گیری گروه‌های مجازی و به تبع آن تعاملات اجتماعی مجازی مبدل کرده است.

امروزه استفاده کاربران ایرانی علیرغم فیلترینگ و محدودیت‌های ناشی از آن از شبکه‌های اجتماعی خارجی همچون فیسبوک، واتس آپ، تلگرام، اینستاگرام و... به مراتب بیشتر از گذشته شده است و به شکل واقعی تری نمود پیدا کرده است؛ به گونه ای که کمتر جوان ایرانی را

می‌توان یافت که عضو یک یا چند شبکه اجتماعی نباشد. یافته‌های پژوهش نیز موید این مطلب است؛ به گونه‌ای که دانشجومعلم‌ان به جای استفاده از پیام‌رسان‌های داخلی، بیشترین نوع و میزان استفاده را از پیام‌رسان‌های خارجی دارند. البته صرف عضویت در این شبکه‌ها را نمی‌توان آسیب‌زا تلقی نمود، مسئله و مشکل زمانی شروع خواهد شد که به تعبیر الیهو کاتز افراد به منظور کسب خشنودی به شکلی بیمارگونه و افراطی از این شبکه‌ها استفاده می‌نمایند. تداوم این امر برای دانشجومعلمانی که در محیط شبانه روزی تحصیل می‌کنند می‌تواند در کوتاه مدت موجبات ایجاد فاصله از جمع دوستان هم کلاسی و هم خوابگاهی، فویبای جمعی و اجتماعی و فرورفتن در پيله فردی شده و در بلندمدت هم بعنوان معلم در تعامل با دانش‌آموزان، اولیاء آنها و همکاران مدرسه با مشکل مواجهه شود. بطور کلی این دور شدن از دنیای واقعیت‌ها، بر تمامی لایه‌های زندگی افراد از جمله الگوی تعاملات و مراودات اجتماعی واقعی آنان اثرگذار است.

نتیجه‌گیری

واقع امر اینست که در دنیای امروز، بزرگترین چالش فضای مجازی، مدیریت و نحوه استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. فضایی که اگر کاربر نتواند آنرا مدیریت نماید و به نحو هدفمند از آن استفاده ننماید، چه بسا با پرسه زنی و استفاده بی‌رویه و معتادگونه از این شبکه‌ها و رفتن از این پیام‌رسان به پیام‌رسان دیگر، از یکسو با اشباع رسانه‌ای و بمباران اطلاعاتی مواجه می‌شود و از سوی دیگر دچار سردرگمی و بحران هویت شده و به مرور زمان فرصت ملاقات‌های حضوری و دوره‌می‌ها از دست داده، دوستان و هویت واقعی خود را فراموش می‌نماید، بنظر می‌رسد برای مواجهه با چنین فضایی بایستی کاربران و بویژه دانشجومعلم‌ان به عنوان قشر جوان آمادگی‌ها و سواد رسانه‌ای لازم را کسب نمایند. در این راستا راهکارها و پیشنهادهایی مطرح می‌گردد:

در سطح‌خرد دانشجومعلم‌ان بایستی درک مناسب و هدفمندی از فضای مجازی داشته باشند؛ بدین معنا که ضمن آشنایی با چالش‌ها و فرصت‌های فضای مجازی، نحوه مدیریت زمان، کنشگری و تولید محتوی را نیز در این فضا فراگیرد. از سوی دیگر بتوانند تعادلی منطقی مابین استفاده از فضای مجازی و ارتباط و مراوده با دیگران در فضای واقعی را فراهم نمایند.

در سطح میانی و گروه‌های خانوادگی و دوستی، بایستی از طریق توسعه تعاملات پایدار و صمیمانه و تقویت روابط عاطفی میان دوستان و اعضای خانواده، بستر گفتگوهای چهره‌به‌چهره و صمیمی‌بیش از پیش گسترده و دوره‌می‌ها تقویت شود. به تعبیر هابرماس بایستی حوزه عمومی بدون اعمال قدرت گسترده شود و افراد و مخاطبان بدون ترس و اضطراب، در این گفتگوها حضور یافته و به طرح موضوعات مورد علاقه خویش بپردازند. در این راستا والدین می‌توانند الگوی مناسبی در گفت‌وگو باشند و خود را مقید به قواعد دموکراتیک نموده و از امر و

نهی‌های غیر ضروری و تحمیل نظرات خود به فرزندان پرهیز نموده و فضایی صمیمی و دوستانه را بر گفتگوها و دورهمی‌های حاکم نمایند.

در سطح کلان نیز تصمیم گیرندگان و برنامه‌ریزان و بویژه اعضای شورای عالی مجازی بایستی سیاست‌ها و برنامه‌های استراتژیک خود را براساس نیازها و سلیق کاربران تعریف نمایند و ضمن بهره‌مندی از فرصت‌های مناسب فضای مجازی، استفاده از ابزارهای تعلیمی را در اولویت قرار دهند. در این راستا وزارتخانه‌های آموزش عالی، ورزش و جوانان و آموزش و پرورش می‌توانند به گسترش فعالیت‌ها و برنامه‌های فرهنگی، ورزشی و تفریحی در قالب گردهم آیی‌ها، جشن‌ها و مسابقات دسته جمعی و.. همت گمارند.

تشکر و قدردانی: مقاله فوق برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان "واکاوی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر مناسبات اجتماعی و عاطفی دانشجوی معلمان" می‌باشد که با حمایت مادی و معنوی مدیریت امور پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان تهران به انجام رسیده است. نویسنده بر خود واجب می‌داند مراتب قدردانی را داشته باشد.

تعارض منافع: هیچگونه تعارض منافی در طول مطالعه توسط نویسنده مشاهده نشده است.

منابع و مآخذ

- Ameli, Saeed Reza "Winter 2024: Becoming Two-Spaced and Representing National Identity on Instagram" Iranian Cultural Research Year 17, Issue 4 (68 Consecutively) 5 - 30
- Adlipour, Samad (2013), "Sociological analysis of the consequences of virtual social networks on the social identity of young users of Isfahan city", master's thesis in sociology, University of Isfahan.
- Amirpour, Mahnaz and Maryam Girvani. (2014). The impact of social networks on the lifestyle of youth. North Khorasan Police Science, 1 (3).
- Ali Akbari, Ali Akbar. Eskandaripour, Ebrahim (2013) Scientific study method on pages related to radio and television networks in virtual social networks (with a combined quantitative and qualitative approach), Communication Research, 20th year, issue 4, consecutive.
- Agha Babaei, Ansieh, Azizi, Saadi, Golchoubi, Ramzan Ali (2014), "Investigation of attachment styles and thrill-seeking as predictors of mobile phone addiction among teenagers", Volume 12, Number 22, Pages 20-30.

- Bastani, Susan and Salehi, Maryam (2016), "Network social capital and mutual trust between individuals", Journal of Faculty of Literature and Humanities, year 16, number 61. Pages 40-81.
- Castells, Manuel (1391) "Networked Society" translated by Hassan Chavoshi, Tehran: New Design
- Ceyhan,A.A., & Ceyhan,E. (2008). Loneliness,depression, and computer self-efficacy as predictors of problematic internet use. *Cyber Psychology & Behavior*, 11 (6), 699-701.
- Chen B., Marcus J., (2012)' Students' self-presentation on Facebook: An examination of personality and self-construal factor, *Computers in Human Behavior* 28, 2091–2099.
- Dehghan Hossein (2016). Social participation and mass media, communication strategies with the media, Tehran: Rushd Publications.
- Dehghan, Hossein (1386). "Opportunities and threats for education in the face of ICT.", *Education Quarterly*. Twenty-third year, number 3, serial number 91, autumn.
- Dehghan, Hossein. Marvat, Barzo (2017) Examining the relationship between the use of social networks and the social relationships of students, *Science News Quarterly*, No. 25, Spring 2018
- Grosseck, Gabriela, Ramona, Bran, Laurentiu, Tiru (2011). Dear teacher, what should I write on my wall? A case study on academic uses of Facebook, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 15, 1425-1430.
- Ghasemipour, Zahra (2012) "Investigating the Mediating Role of Communication Skills in the Relationship Between Attachment Styles and Marital Dissatisfaction" *Journal of Family Psychotherapy Counseling*, Volume 12, Serial Number 33, Pages 137-160
- Habermas, Jürgen (2004), *The Theory of Communicative Action*, Translation: Kamal Poladi, Tehran, Publishing Institute.
- <https://www.common sense media.org/research/social-media-social-life-how-teens-view-their-digital-lives/key-finding-2%3A-teens-more-likely-to-report-positive-impact> .
- Karamzadeh, Rangingar, Alinia, Ali, (2014), The role of the Internet on the political identity of the youth of Qazvin city, Volume 10, Number 1, Pages 67-78.
- Khaniki, Hadi . Babaei, Mahmoud (Winter 2011), Cyberspace, Social Networks; Concept and Functions, *Information Society Journal*, Volume 1, Issue 1, Pages 71-96.
- Kia, Ali, Asghar (2015), The role of social class on users' use of blogs. *Journal of News Sciences*, No. 13, Spring 2015.
- Kim, J., LaRose, R., & Peng,W. (2009).Loneliness as the cause and the effect of problematic internet use: The relationship between internet use and psychological well-being. *Cyber Psychology & Behavior*, 12 (4), 451-455.

- McQuail, Dennis, (1998), "Mass Communication Theory, translated by Parviz Ajjali", Tehran, Media Studies and Development Bureau.
- Mimar, Soraya, Adlipour, Samad, Khaksar, Faezeh, (2013), virtual social networks and identity crisis (with an emphasis on Iran's identity crisis), social studies and research in Iran, volume 1, number 4, pages 155-176.
- Mohammadijo, Amir (2012), "The role of the Internet on social isolation among students of the Islamic Azad University, Tehran branch, center, number twenty-two, year eight, media studies, pages 19-30.
- Mostafavi Kahangi, Farhanaz (2013), "Pathology of the effect of internet use on students' social isolation", Sociology of Youth Studies, Volume 5, Number 15, Pages 143-156.
- Ni, X., Yan, H., Chen, S., & Liu, Z. (2009). Factors influencing internet addiction in a sample of freshmen university students in China. *CyberPsychology & Behavior*, 12 (3), 327-330.
- Nie, Norman & Lutz Ebring (2000). Internet and Society: a preliminary report. SIQSS, Inter Survey Inx, And Mckinsey & co.
- Nielson, Jacob. (1993). Hypertext & Hyper Media. Academic press inc.
- Nissi, Abdul Hossein and Qanawati, Mehdi (2013) "The attractiveness of personalized services for mobile phone users and its effect on the changing behavior of service providers by customers", *Journal of Marketing Management*, No. 10, pages 145-165.
- Redmond F. (2010). Social networking sites: Evaluating and investigating their use in academic research, Madrid: International Conference of Education, Research and Innovation.
- Sarukhani, Bagher (2019), *Sociology of Communication*, Tehran, Soroush Publishing.
- Nasiri, Zahra "Investigating the Negative Effects of Social Networks," presented at the International Conference on Research in Science and Technology. 2015, [Online]. Available: <https://sid.ir/paper/857636/fa>.
- Rahmanzadeh, Seyed Ali, "The Function of Virtual Social Networks in the Age of Globalization," *Journal of Strategic Studies of Globalization*, first year, first pre-issue, winter 2010.
- Sarukhani, Bagher, Rezaei, Khadijah, (2012), Internet and national identity among users, *Communication Culture Quarterly*, second year, fifth issue, pages 51-71.
- Thompson. John (2010); "Media and Modernity: Social Theory of Media" translated by Masoud Ohadi; Tehran: Soroush Publishing.
- Sorin, Werner J., Tankard, James (2021), "Theories of Communication", translated by Alireza Dehghan. Tehran: Tehran University Press.
- Wellman, B.; and Haase, J. Witte; and K. Hampton (2001). "Does the Internet Increase, Decrease or Supplement Social Capital?" *Social Networks, Participation and Community Commitment*, *American Behavioral Scientist*, 45 (3).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی